

FARKAS GÁBOR

Borbély László: Finita la commedia

Hét Krajcár, 2018

Az idei könyvhétre jelent meg a Hét Krajcár Kiadó gondozásában Borbély László ötödik szépírói kötete, amely a szerző legújabb és válogatott novelláit tartalmazza (összesen tizenkettőt). A hírlapíróként is ismert Borbély László 2002 óta publikál novellákat, regényeket. Találón jegyzi meg róla egyik kritikusa, Csokonai Attila, hogy „Borbély riportjai, interjúi kétségtelenül jótékony hatással voltak írói készségének-technikájának fejlődésére”. Kétségtelen, hogy Borbély irodalmi értelemben vett realizmusa összefügghet publicisztikai tevékenységével is, de ahogy Győri Béla írja, azzal is, hogy „sokat sétálgat csendesen Budapest utcáin, stílusgyakorlatokat vesz, megfigyeli az arcokat és a gyerekeket, meg a magányos öregeket. Nyelvezete pontos és kifejező, karakterei életszerűek. Borbély László 1968-ban született Budapesten. Ahhoz az írónemzedékhez tartozik, amely tudatosan arra törekedett, hogy sokat megértsen a világból.” A klasszikus magyar novellisták közül Borbély László narrációja leginkább Krúdyhoz köthető. Cseke Ákos fogalmaz így Krúdy történeteiről *Krúdytól tanulok* című esszéjében: „elviselhetetlenül szép kezdetek végeláthatatlan sora, kezdeteké, amelyekkel tulajdonképpen soha semmi nem kezdődik el”, és ugyanez igaz Borbély novelláira is azzal a kiegészítéssel, hogy nála a befejezés, sőt a katarzis is elmarad. Természetesen ez utóbbi megjegyzés nem elmarasztaló kritika részéről, hivatkozok is magyarázatként Döbrentei Kornél szavaira, aki a kötethez írt fülszövegében így ír erről: Borbély történetei „befejezetlenek. Nem tűnnek lezártak”, és alább erre az értelmezői reflexió: „sugallják, még ha a végről is van szó, nem ott ér véget az élet”. Történetei tehát a végesség életünkben megmutató elkerülhetetlenségét is józan derűvel, a világunkat mozgásban tartó folytonosság eszméjének fókuszban tartásával látatják. Novellái tehát – ismét Döbrenteit idézve – „súlyos mondandókat görgetnek a magyar valóságról”, mégis „az élet nagyszerűségébe vetett hitet erősíteni” hivatottak.

Nagy történelmi hatókört fednek le e történetek: a dualizmus korától a szovjet megszálláson és az 1950-es évek diktatúráján keresztül az '56-os forradalomig terjed az ív. Tematikus szempontból három részre osztható a kötet – és itt jegyzem meg a gondos szerkesztői munkát dicsérve, hogy a

könyv gyűjteményes jellege helyett a válogatásban precízen érvényesült a tematikus elrendezés. Az első csoportba azokat a novellákat sorolom, amelyek történelmi keretét az utcai mutatóanyagok, circuszosok élete adja. A könyvben ilyen *Az átok*, az *Egy vándorcirkusz ócska padján* és a *Finita la commedia* című novella. Ezen történetek hősei az adott történelmi/társadalmi keretben rendhagyó figurák, akik viselkedésük, körülményeik miatt kilógnak a sorból. Ilyen például *Az átok* Molnár Andrása, aki éjszakánként mesébe illő abszurd élettörténetével szórakoztatja az utcanőket, valójában viszont egy szerencsétlen flótás, sorsát csak ösztönei szabják meg: hol menekül, hol élvezi a rivaldafényt, de saját „lidércei” rabja marad. Vagy ilyen a hasbeszélő Fiedler János, a *Finita la commedia* főszereplője, aki komédiás társaival a Rákosi-rendszer osztályharcának áldozata: „az a vád ellenük, hogy [...] »kizsákmányoló kapitalisták és elcsalják a tömegeket« a Városligetből, az Angolpark utódjából, a Vidám Parkból” a Népligetbe.

Az '56-os novellák (*A lázadó ember*, *Mire megvirrad*, *Októberi szilánkok*, *Camus mosolya*) más-más perspektívából ábrázolják a forradalmat és következményeit az egyes emberi sorsokban. Sorrendben az első történet *lázadó embere* szállást keresve csupán belecsöppen az eseményekbe: „Ráértem. Az is megfordult a fejemben, hogy ennyi ember között hamarabb találok ismerős arcot.” Aztán a feldőlt napok sodrában katartikus vallomást tesz: „október végén néhány napig valóban szabadnak éreztem magam”, hogy végül osztozzon a levert forradalom sorsát veszített generációjának létélményében: „Mattot kaptam az élettől...” A történet keretként a szerző pedig hűen dokumentálja a forradalom két hetének helyszíneit, eseményeit. A híres filmmel azonos című *Mire megvirrad* novellában Borbély László 1956 őszének csupán egyetlen epizódját – egy sikertelen túszerzés néhány óráját – ábrázolja, mintha egy film néhány felvillantott snittjét látnánk. Azonban a történet szereplőinek szavai olyan rétegeket nyitnak az olvasói értelmezésben, amellyel a szerző rávilágít az ötvenes évek szociológiai jellemzőire is.

A 2016-ban díjat nyert *Camus mosolya* című írás szimbolikus jelentésrétegei és különös törté-

neti kerete miatt talán a legérdekesebb novella a kötetben. A Franciaországba emigrált, és ott egy benzinkúton dolgozó fiatal forradalmár megtankolja Albert Camus autóját. Utóbb derül ki a hírekől, hogy ezután nem sokkal autóbalesetben meghalt a híres francia író, aki korábban – a forradalom idején – a francia baloldali értelmiség közül szinte egyedülként állt ki a magyar felkelők mellett, elítélve a szovjet agressziót. Camus és a fiatal magyar emigráns találkozása már csak ezért is szimbolikus érvényű, és az író halála ezáltal a forradalom leverésének jelképévé válik a történetben.

A harmadik csoportba a szimbolikus elbeszéléseket sorolom, két ilyen novellát emelek ki a kötetből. A *Ködszurkálók Óbudán* című alkotást a már fentebb említett Krúdy-kötődés okán. Ezt a történetet ugyanis Borbély László a cím alatt is megjelölve a nagy író-elődnek ajánlja, de ezen túlmenően az egyik szereplő is a Krúdy-novellákból ismert Szindbád, és természetesen maga az elbeszélő stílus is Krúdyt idézi azaz, hogy – a novellából vett szavakkal – a „lélektani aranykorra emlékeztem”. A második, számomra kiemelendő alkotás a *Menekülés és menekülés*. Egyrészt azért, mert a téma – az 1944–1945-ös magyarországi háborús események és következményei – irodalmunkban máig kevésbé feldolgozott, másrészt pedig a novella meglepően szuggesztív líraisága és szociografikus pontossága miatt. A narrációban

olyan megállapításokat tesz a szerző, amelyek verskebe illő metaforikus jelentésrétegeket tartalmaznak. Íme, néhány: „Fénytestű félelem a pirkadat”, „Csörgedező patak a remény”, „Hamvadó napkorong a boldogság”, „Szélviharban imbolygó koldus a remény”, „Szenvedéssel teli keresztút a szeretet”.

Borbély László hősei ismerősek, mert a megélt történelmi múlt még ha távlatos is, mindenképp közös, tehát a kollektív emlékezet része. Müller Péter így fogalmazza ezt meg *A lándzsa longinusa* című korábbi Borbély-kötet fülszövegében: „Ismerem az utcáit, a hőseit, a hőseinek lelkét, akiknek bukása és megváltása felvillantja bennük »isteni származásuk« emléket.” És bár szereplői sorsának gyakran kudarc az osztályrésze, mégis a „kudarc mögött ott vannak a társadalmi feszültségek, amelyekről Borbély a szereplők gondolatain, sorsán át eleven nyelven beszél. [...] a komor, kemény, nagyon is emberi tények legendává fátyolozódnak át” (Csokonai Attila: *A valóságnak nincs határa*). Borbély László realizmusa túlmutat tehát 20. századi történelmünk vészterhes éveinek szociografikus jellegű ábrázolásán, mert a társadalmi viszonyrendszer csupán kerete annak, hogy karaktereinek sorsa egy-egy élethelyzet vagy választott életút szimbóluma. Mindez valódi legendateremtés, és ezzel a nyilvánvaló alkotói erényével Borbély László irodalmi kánonunk jelentősebb novellistáihoz köthető.

KOLLARITS KRISZTINA

Szilágyi Zsófia: Az éretlen Kosztolányi

Kalligram, 2017

Ha nagy klasszikusainkra gondolunk, általában mindig a már beérkezett, elismert szerző jut eszünkbe, akinek életművének értéke megkérdőjelezhetetlen. Így állnak előttünk első találkozásunk, az iskolai irodalomórák óta, ahol legfeljebb csak említés szintjén szerezhettünk tudomást arról, hogy Ady „első kötete”, az 1906-os *Új versek* tulajdonképpen a harmadik, de az első kettő semmi visszhangot nem kapott, az abban található versek még nem „igazi Ady-versek”. Látszólag Móricz is üstökösként robbant be a *Hét krajcárral* vagy Kosztolányi *A szegény kisgyermek panaszaival*. Mintha a kortárs folyóirat-szerkesztők, szerzők, sőt az olvasóközönség is csalhatatlan ízléssel bírt volna akkoriban, s a későbbi klasszikus szerzőt azonnal felismerte és támogatta volna. Ebbéli hiedelmeinket megerősítik maguk a szerzők is, akik

visszaemlékezéseikben gyakran hasonló módon ábrázolták pályakezdésüket. Pedig bizonyos értelemben minden pályakezdő dilettánsként fogható fel: vagy azért, mert még utánoz, vagy mert még nem fogadta be a szakma, még nem hivatásszerűen, inkább műkedvelőként űzi az irodalmat.

Szilágyi Zsófia tanulmánykötetének címe *Az éretlen Kosztolányi*, a könyv borítójáról az egyetemista költő tekint ránk. A cím egyértelműen rájátszik Kiss Ferenc 1979-es *Az érett Kosztolányi* című könyvére, a fülszöveg mottója pedig szintén kiemeli a pályakezdő művésszel való foglalkozás szükségességét: „Szembe kell nézni vele, hogy Kosztolányinak már az eleje is Kosztolányi.” Szilágyi Zsófia úgy véli, hogy Kosztolányi 1920 előtti munkásságának részletes elemzését sokáig már csak azért is